

N:o 52.

Af herr Smith, angående skrifvelse till Konungen med begäran om undersökning och förslag till befrämjande af näringslifvets utveckling i Norrbottens län.

Ingen af de vid denna riksdag väckta frågor torde hafva blifvit föremål för så olika meningar som den af herr Patrik Reuterswärd föreslagna exporttullen å jernmalm. Å ena sidan har man ansett denna fråga vara Riksdagens »viktigaste»; å andra sidan har man ansett förslaget vara hvarken »välbetänkt eller genomtänkt». Dermed må dock förhålla sig huru som helst; visst är emellertid att förslaget är en gengångare från dagar, som ligga mer än ett kvarts sekel tillbaka i tiden, och att exporttull å jernmalm var sista återstoden af det prohibitivt-protektionistiska system, hvilket i början på 1860-talet, som man då trodde, för alltid graflades. Det kan vid sådant förhållande icke anses opåkaladt att i minnet återkalla den uppfattning om exporttullens verkliga innebörd, som var rådande vid den tidpunkt, då den afskaffades, och på bättre sätt kan denna uppfattning ej formuleras, än hvad statsrådet Malmsten gjorde i sitt anförande till statsrådsprotokollet den 21 november 1862. Han yttrade då: »Exporttullen är till sin natur orimlig, emedan den försvårar för de inhemska produkterna konkurrensen på världsmarknaden och hindrar derigenom de naturliga varuutbytena mellan olika länder; den beskattar särskildt — *icke* trögheten och inskränktheten — utan just dem, hvilka genom företagsamhet och klok omtanke så väsentligt bidraga till landets ekonomiska utveckling och förkofran»; samt vidare fortsätter han: »när man icke vill rent af förbjuda utförseln af

vissa varor, inskränker man sig till att indirekt förhindra den — men det förhatliga i själfva saken står dock ännu kvar, äfven sedan man sökt gömma undan det rätta namnet. Ty, vare sig man uttryckligen förbjuder någon att fritt förfoga öfver sin egendom, eller man lägger sådana hinder i vägen, att det fria förfogandet deröfver nära nog blir en omöjlighet, lärer väl ingen kunna bestrida, att i båda fallen ett ingrepp sker just i det, som i alla tider utgjort grundvilkoret för all eganderätt.»

Särskildt om exporttull å jernmalm yttrade samma statsråd vid förbemälda tillfälle, att det vore »ett stort nationalekonomiskt misstag att i ett fattigt land, sådant som Sverige, vilja uppmuntra förädlingen *derigenom*, att man försvårar eller förhindrar tillgodogörandet af de naturliga tillgångarne på råämnena. Det är endast genom deras tillgodogörande, som vårt land kan vinna en kapitalstyrka tillräckligt stor för att äfven åt förädlingsarbetet gifva den utveckling, som ensamt kan betrygga dess framtid. Att deremot *framtvinga* förädlingen, innan man frambragt kapitalerna, kan omöjligen vara den rätta och naturliga ordningen. Äfven här bekräftar sig sålunda den berömde statsekonomens bekanta sats, att inga förbud för eller inskränkningar i utförseln kunna någonsin från nationalekonomisk synpunkt försvaras, alldenstund de aldrig äro oskadliga, så vida de icke äro obehöfliga. Det ligger för min uppfattning alldeles klart att utförseln af jernmalm, i hvilken utsträckning den än må kunna ega rum, icke det ringaste kommer att på den utländska marknaden nedsätta priset på den svenska jernförädlingens produkter. Ty af våra svenska jernmalmer, äfven de mest svafvel- och fosforfria, kan icke utan användandet af träkol produceras svenskt jern, då man under denna benämning förstår en vara, som med den svenska kan konkurrera på världsmarknaden. När i utlandet till följd af det höga skogsvärdet träkolstackjern står i lika högt pris, som stångjern här, huru är det då väl möjligt att en derstädes verkställd förädling af svensk jernmalm, för hvilken dessutom dryga fraktkostnader tillkomma, skulle kunna åstadkomma någon prisnedsättning å det svenska jernet?»

Ofvanstående torde än i dag hafva full giltighet och vara af erfarenheten under de år, som förflutit sedan yttrandet fäldes, till fullo bekräftadt, om äfven med afseende på jernförädlingen många betydande framsteg sedan dess blifvit gjorda, som kunna verka modifierande på prisförhållandena.

Att emellertid en exporttull, sådan som den föreslagna, 70 à 100 öre per 100 kilogram eller 30 à 40 öre per centner, skall verka detsamma som ett exportförbud, är tydligt, då tullen i de flesta fall torde uppgå till mer än 100 % af varans värde på produktionsstället. Behagar man icke åt

detta mitt påstående tillmäta någon betydelse, såsom varande framställt af en icke-fackman, så anhåller jag att till stöd därför få åberopa en auktoritet, som motionären åtminstone ej bör kunna jäfva. Den 29 maj 1863 yttrade nemligen på svenska riddarhuset herr Patrik Reuterswård: »Att för ett lands export lägga sådana hinder i vägen, som göra det omöjligt för detta land att afyttra sina produkter, torde icke vara fullt statsekonomiskt; men då man i vårt land har haft dels skyddstull, dels exportförbud för de artiklar, som nu äro i fråga, så anser jag å andra sidan, att det icke vore välbetänt att på en gång borttaga dessa och rubba en mängd närvarande förhållanden. Vid betraktande af denna omständighet har jag dels inom utskottet och dels i en detta betänkande bifogad reservation föreslagit att tullsatserna på tackjern och malm skulle nedsättas från 25 till 10 öre per centner. Jag har föreslagit detta derföre, att jag anser, att den nuvarande tullen på malm är så hög, att den är detsamma som ett exportförbud».

När sålunda den föreslagna tullen kommer att verka som ett exportförbud, så skall den medföra ruin för den grufbrytning, som inom mellersta Sveriges bergslag ordnat sig för export, och derigenom göra hundratals arbetare brödlösa; högst betydligt reducera derifrån ledande jernvägars trafikinkomster, och sist men icke minst göra den påbörjade jernvägsanläggningen från Luleå nära nog värdelös och dermed tillintetgöra det kraftigaste medlet till Norrbottens läns förkofran.

Ännu betänkligare följer synes mig detta förslag kunna få, om det blefve Riksdagens beslut, emedan detta då med allt skäl skulle komma att betraktas som ett ej blott ogrannlaga, utan äfven¹ hänsynslöst förfarande mot de utländingar, hvilka erhållit koncession på det stora norrländska jernvägsföretaget och påbörjat detta i tillit och tro till landets regering. Att ett sådant tillvägagående ej torde aflöpa utan menliga följder för vårt lands kredit, dertill tror jag mig finna en grundad anledning i de varnande ord, som af bankofullmäktigen herr Liss Ol. Larsson med afseende härå blifvit fälda i Andra Kammarén den 29 mars 1884. Han yttrade nemligen: »Man kan visserligen säga, att det är ingenting att tala om, i fall de rika engelsmännen narras till att lägga ut pengar, ty de hafva nog råd att släppa till kapital; låta de narra sig, är det deras ensak'. — — Jag för min del återigen anser, att, man må hafva att göra med engelsmän eller hvilken annan som helst, man skulle, om man tillstyrkte något sådant som detta förslag*), mot bättre vetande söka att narra utländingar att nedlägga kapital i ett företag, som skulle blifva,

*) Frågan gälde virkesunderstöd för Luleå—Ofoten-banan.

om icke ruinerande för dem, ty de skulle väl icke deri nedlägga allt hvad de ega, så dock förlustbringande. Detta är min enskilda uppfattning. Det kan dessutom, förefaller det mig, vara nödigt för landet att vi, som ofta behöfva uppträda såsom lånesökande på den utländska marknaden, i dylika fall visa oss måna om vår affärsheder och såmedelst bibehålla en god kredit i utlandet.»

Huru mycken större tillämplighet hafva icke dessa varningens ord *nu*, då fråga är om att beröfva utlänningar frukterna af deras här i landet nedlagda kapital, än då de fäldes, vid hvilket tillfälle det endast gälde att ej inlocka dem i tvifvelaktigt vinstgifvande företag.

Någon fara för att förslaget om exporttull skall kunna genomföras, äfven om Riksdagen derom fattar beslut, tror jag för min del dock icke förefinnes, enär 4 artikeln i den med Frankrike den 30 december 1881 afslutade handelstraktat uttryckligen säger, att »i afseende å utförseln af varor från Frankrike till de förenade rikena och tvärtom må icke föreskrifvas en mindre gynsam behandling än den för närvarande gällande», och i detta fall synes mig regeringen sakna all anledning att underlåta vidmagthållandet af ett traktatsenligt aftals helgd. Men hvad som gäller om Frankrike, gäller äfven om alla de nationer, som hafva anspråk på att af oss blifva behandlade som den mest gynnade nation. För mig torde det emellertid vara obehöfligt att längre uppehålla mig vid denna sida af saken, då jag är öfvertygad om, att regeringens ledamöter nog skola känna sig manade att mig förutan vederlägga de invändningar, som jag tager för gifvet skola komma att framställas mot tillvaron af ett traktatsenligt hinder.

Om således de af herr Reuterswärd i hans motion uttalade sangviniska förhoppningarne, att kunna på utlänningarnes bekostnad rikta svenska statskassan med många millioner kronor om året endast derigenom, att man nu skyndar sig att votera en exporttull på jernmalm, alldeles icke låta realisera sig, åtminstone ej förr än franska handels-traktaten utlöper, så är hans motion icke desto mindre förtjent af uppmärksamhet, ehuru ur en helt annan synpunkt än motionärens. Han vidrör nemligen i motionen med lätt hand en af landets utan allt tvifvel viktigaste frågor, ehuru den hittills ej blifvit af statsmagtarna så beaktad, som frågans vikt onekligen gör den förtjent af. Frågan gäller Norrland, dettas naturrikedom, utvecklingsmöjlighet och betydelse för landets framtid. Hvilka och huru beskaffade skola de åtgärder vara, som i en lång följd, den ena efter den andra, äro att från det allmännas sida vidtaga, för att på ett politiskt klokt och ekonomiskt riktigt sätt bringa denna bortglömda landsdel upp i en kultur, som står i harmoni med landets

hela näringslif? Och framför allt, hvad bör göras för att bevara den fjerdedel af Sverige, som benämnes Norrbotten, åt svenskarne? Detta är frågans innebörd, och denna är af sådan betydighet och omfattning, att det kräfvés helt andra nationens kraftansträngningar, än åstadkommandet af en tullmajoritet inom Riksdagen, för att bringa denna fråga till en lycklig lösning. Men dessa ansträngningar förtjena att göras, om det är en sanning, att man med större skäl kan på Norrbotten tillämpa det yttrande, som skaparen af vår jernhandtering, De Geer, fälde om Sverige, då han slog sig ned här, eller »det har Indien inom sitt eget land, blott det vet att begagna sig deraf».

Innan jag likväl närmare utvecklar hvad jag med denna min motion afser, torde det, för vinnande af en klarare inblick i det, som frågan egentligen omfattar, vara behöfligt att lemna en kortare historisk öfversigt af den många gånger afhandlade s. k. Gellivara-frågan.

Under mer än ett århundrade har allmänhetens uppmärksamhet varit tagen i anspråk för de stora naturrikedomar, som man ansett vara till finnandes i Sveriges nordligaste del. De inom Norrbottens lappmarker befintliga stora malmlagren hafva också utgjort föremål för mångas spekulationslystnad. Redan år 1753 erhöil kapten I. Meldercreutz privilegium på en landsträcka af omkring 150 qv.-mil, för att derinom upptaga och bebygga hemman. 1775 erhöil G. W. Palmstruch frihetsbref på ett annat område, 10 mil i längd och 2 à 2½ mil i bredd. 1798 uppläts åt frih. Hermelin en stor possession, på hvars kultur han nedlade sin förmögenhet. 1817 verkstälde för det allmännas räkning en undersökning, öfver hvilkens resultat berättelse till bergskollegium 1818 afgafs af Abraham Roman och till trycket befordrades. Komiterade voro: landshöfdingen G. A. Koskull, öfverjägmästaren G. E. Pettersson, bergmästaren J. J. Qvensel och notarien Abraham Roman. Undersökningen hade till föremål att utreda, om och med hvilken fördel en bergslag skulle kunna i Norrbotten åvägabringas. Vilket derför ansågs vara, att elfvarne gjordes så farbara, att transporter kunde på dem verkställas.

Med anledning af denna berättelse anhöll 1818 års Riksdag, att Kongl. Maj:t ville närmare utreda denna fråga, och anbefaldes för den skull öfverstelöjtnant Hällström att verkställa undersökning, om strömfart vore möjlig. Efter hvad han sjelf säger, »förväntade han af denna undersökning» (som verkstälde 1819) »att resultatet sannolikt skulle blifva gynnande och således att de länge önskade utvägarne omsider kunna

öppnas till begagnande af den ymniga naturprodukten i Gellivara malmberg, men erfarenheten öfvertygade snart om motsatsen, och de lofvande utsigterna försvunno». Genom uppfinningen af jernvägar bragtes de åter till lif. Carl af Forsell yttrar derom i sina anteckningar öfver en i England 1834 företagen resa: »I ett rikt land med kapital och industri skulle sannolikt Gellivara ypperliga och lättbrutna jernmalm icke länge vänta på en bana, att med lätthet och vinst kunna forslas till hafvet». Hos oss blef emellertid denna väntan, som bekant, ett halft sekel lång.

Det intresse, Hermelin egnade det mindre af naturen vanlottade än af det allmänna vanvårdade Norrbotten, köpte han med förlusten af sin förmögenhet, dock icke så mycket genom felslagna beräkningar som icke mer genom tillstötande olyckor. Hermelins andel i de s. k. Gellivara-verken, i hvilken ingick den Meldercreutzska possessionen, såldes af hans kreditorer 1814 till rådman A. Lythräus, hvilken den 19 februari 1825 i sin ordning sålde den till H. M. Konung Carl XIV Johan. Återstående delar af denna betydliga possession förvärfvade samme konung sedermera, så att hela egendomen år 1830 var i hans hand. Den ärfdes af hans son, H. M. Konung Oscar I, som 1848 till ryttmästaren C. W. Hammarsköld försålde en del deraf, eller de s. k. Piteåverken, för en köpesumma af 230,000 r:dr b:ko, men då den sistnämnde gjorde konkurs, fick Konung Oscar återköpa samma verk 1851. Beträffande de senare försök, Konung Oscar I gjorde med att afyttra Gellivara-verken, anför herr P. F. Mengel i bondeståndet den 7 september 1863: »Utländingar infunno sig då såsom köpare och spekulanter och blefvo med mycken belåtenhet mottagne af Konungen. Men, så snart detta blifvit bekant, instälde sig genast hos högstdensamme en deputation af brukspatroner, under afgifvande af allvarliga föreställningar mot det tilltänkta köpslutet. Förgäfves framstälde Konungen för deputationens ögon de stora fördelar, det allmänna skulle ega deraf, att stora kapitaler indrogos från utlandet, nedlades i allmänt gagnande företag, i stället för att vi sjelfva skulle behöfva utifrån låna dessa penningar o. s. v., men slutligen förklarade Konungen, då åtgärden på åtskilliga håll väckt oro och bekymmer, sig vara villig att på billigare vilkor afyttra ifrågavarande egendomar till något svenskt bolag, då en af deputationens medlemmar förmenade, att, äfven om något sådant kunde komma till stånd, meningen dock aldrig kunde vara att vid Gellivara drifva någon grufvbrytning och malmförädling. År 1855 sålde Konung Oscar I definitivt alla Gellivara-verken till herr Pontus Kleman, hvilken mot en köpesumma af 1 million kronor inköpte dem dels för egen räkning, dels i egenskap af ombud för ett

bolag i Norge. Då norrmännen emellertid funno, att skogstillgångarne ej kunde medgifva en sådan afverkning, som de hade förespeglat sig, voro de angelägna att åter försälja egendomen. Detta gaf anledning till att grosshandlaren V. Kjellberg kunde öfvertaga den mot gäldande af den utbetalda köpeskillingen på sådant sätt, att han den 1 juli 1860 betalade 50 % deraf, 20 % kontant och 30 % med aktier i Fredrikshalds sockerbruk, och återstoden med en femtedel årligen under nästföljande fem år.

På ett med bildandet af Gellivara-verken lika privilegieartadt sätt hafva äfven andra områden af Norrbotten åt enskilde upplåtits. »Val fastades vid dessa öfverlåtelse», på sätt landshöfdingen P. H. Widmark säger i berättelsen om sina embetsresor i Norrbottens län 1859, »de uttryckliga vilkor, att, på det vinnas måtte det ändamål af landets uppodling, som med frihetsbrefvens meddelande vore afsedt, borde odlingen vara verkstald inom viss föreskrifven tid, men gång efter annan har anstånd dermed blifvit beviljadt, tillika med att af egendomsinnehafvarne nya anspråk framstälts och blifvit beviljade. Derigenom hafva andra blifvit från hemmans upptagande utestängda, och då privilegieinnehafvarne icke förmått eller funnit med sin fördel öfverensstämmande att inom dessa vidsträckta områden frambringa kultur, hafva privilegierna till det allmännas skada verkat hämmande på odlingens gång.»

Dessa förhållanden gäfvo herr H. Öbom anledning att vid 1860 års riksdag väcka motion om undersökning af eganderättsförhållandena. »Man häpnar», säger han i denna sin motion, »vid betraktandet af den med allt detta privilegieväsende förenade slaphändta behandling af kronans egendom, derunder man tyckes hafva blundat ej blott för eganderätten, utan äfven för landets till odling så afgjordt tjenliga beskaffenhet. Man har i stället lyssnat till föregifvanden, att de upplåtna rymderna af läns storlek blifva gagneliga för bergverksrörelse och odling, icke besinnande att bergverksrörelse aldrig kan trifvas i ödetrakter, samt att inga enskilda, vare sig personers eller bolags krafter förmå uppodla så kolossala rynder, hvilka äro en hel populations verk under sekler.» I den Riksdagens skrifvelse till Kongl. Maj:t, som blef en följd af denna motion, säger Riksdagen den 5 oktober 1860: — — — — —

»Utom förenämnda privilegier, afseende rätt till stockfångst för brukens och sågverkens bedrivande, har upplåtelsen under frälsemannarätt af den privilegierade jorden tillkommit i ändamål att befordra landets uppodling och hemmans anläggande uti ifrågavarande vidsträckta skogsmarker. Att likväl detta ändamål ej uppnås genom att åtskilda

bruksbolag upplåta ofantliga landsträckor, som allmäneligen komma att användas endast för befrämjande af brukens intressen, visar sig deraf, att en mängd nybyggen, efter det deras anläggande beviljats, sedermera aldrig blifvit grundlagda. Att mycken otillförlitlighet råder rörande omfånget af de äldre privilegierna, ådagaläggas af de i fråga härom uppkomna rättegångar samt af de vid pågående afvittringar yppade stridigheter angående rätt till grundläggande af nybyggen. I öfrigt och då landsträckor upplåtas till en sådan vidd som den, hvartill vissa bruks- och sågverksegare nu hafva dispositionsrätt, måste den största svårighet uppstå att kontrollera huruvida privilegierna öfverträdas. Och har det, för åstadkommande af landets uppodling i sammanhang med skogens behöriga vårdande, derföre syntes Rikets Ständer vara lämpligaste sättet att lemna allmogen tillfälle till nybyggens anläggande. På det emellertid icke äldre, af en eller annan grund förfallna privilegier må lägga hinder i vägen för de anstalter, som i ofvan berörda afseende kunna finnas vara med det allmänna bästa mest öfverensstämmande, få Rikets Ständer underdånigst anhålla, det Eders Kongl. Maj:t tacktes vidtaga sådan åtgärd, att alla om jord, skogar och stockfångst till sågverken inom Norrbottens län utfärdade privilegier må varda till sin gällande kraft så fort som möjligt pröfvade, på det att hvad som ej med rätta innehafves må till kronans fria disposition återfalla.»

Samtidigt med att Gellivara-frågan på förenämndt sätt utgjorde föremål för 1860 års Riksdags bekymmer, blefvo Gellivara-verken första gången föremål för spekulation. Bolagets intressenter öfverlät omligen, såsom ofvan blifvit omnämndt, till grosshandlaren V. Kjellberg eganderätten, och han hade väl ej erhållit denna, förr än han hos Kongl. Maj:t gjorde ansökan om att få kostnadsfri upplåtelse af kronan tillhörig jord åt Gellivara *blifvande* bolag för anläggning af en jernväg mellan Gellivara malmfält och Bottniska viken. Förutom denna förmån ville han äfven hafva allt för jernvägen behöfligt virke kostnadsfritt och frihet från tull å införd jernvägsmateriel och å utförd jernmalm intill 150,000 skeppund om året under 10 år. Jernvägen, 17 mil lång, beräknades kosta $5\frac{1}{2}$ millioner kronor. Undersökningen var verkställd af engelska ingenjören John Paton. Om detta jernvägsförslag yttrade sig landshöfdingen P. H. Widmark i förr omnämnda embetsberättelse: »Innan ett bolag erhåller nödig oktroj för ifrågavarande jernvägs anläggande, är det af yttersta vigt att hafva den frågan afgjord, om malMBERGET redan utgör enskildes egendom, eller om en fri konkurrens är tillåten för dess begagnande». För egen del ansåg han vidare: »att det med det allmännas fördel vore mest öfverensstämmande, att malmfälten inom

Norrbottnens läns lappmarker varda förklarade för kronans regala tillhörigheter, men att brytningsrättighet derinom väl må i laga ordning medgifvas, dock inom visst till gränser inskränkt utmål, utan rättighet för personer eller bolag till sådan oskäligen utvidgning, som tillförene egt rum och hvarigenom, sedan kommunikationerna blifvit öppnade, hinder för en fri utveckling af bergshandteringen kunde uppkomma». Vid föredragning i statsrådet satte sig finansministern Gripenstedt emot att bevilja ett blifvande bolag sådana rättigheter som de begärda, men lyckades ej göra sin åsigt gällande. Huru han betraktade denna sak, derom kan man vinna kännedom genom ett hans yttrande hos Ridderskapet och adeln den 2 juni 1860, då han säger: »Enligt forna tiders statskonst var det ganska vanligt, när man ville befordra en sak, att begagna den beqväma utvägen att genast tilldela denna sak någon särskild förmån. Min erfarenhet under den tid, jag varit medlem af regeringen, har varit ganska bitter i afseende på de olägenheter, dylika undantagsförmåner medfört; man har invecklat sig i svårigheter, ur hvilka man sedan endast med största möda och betydliga uppoffringar kunnat hjälpa sig». Då ärendet förekom i Riksdagen, tillstyrkte statsutskottet jernvägens anläggning på de begärda villkoren, men med skyldighet för blifvande bolag att hafva påbörjat arbetet före 1861 års utgång och fullbordat det efter 6 år, samt med Kongl. Maj:t förbehållen rätt att fastställa taxa, hvarigenom allmänhetens fördel af jernvägen kunde bevakas. Hvad statsutskottet sålunda tillstyrkt, blef äfven Riksdagens beslut, som delgafs Kongl. Maj:t den 30 juni 1860.

Den 6 derpå följande september inregistrerades i London ett bolag under namn af »The Gellivara Company Limited». Af hvad slags beskaffenhet detta bolag var, derom kan man få en föreställning genom hvad den engelska tidningen The Limited Liability Companies Journal hade att om detsamma meddela, eller att aktiebolaget endast bestod af sju personer, hvilka tillsammans endast tecknat 910 aktier i ett aktiekapital, som gick löst på 500,000 pund sterl. Förenämnda sju personer voro alla styrelseledamöter i och inbjudare till det nya bolaget, i hvars bolagsregler bland annat stadgades, att första allmänna bolagsstämma skulle ega rum år 1863, intill hvilken tid bolagets direktion komme i åtnjutande af den liberala aflöning, som de voterat åt sig sjelfva, af högst 5,000, minst 4,000 pund sterl., så mycket mer ostörda af alla anmärkningar, som ett af bolagsreglernas stadganden innehöll, att hvarje aktieegare som förer, öppnar, understödjer eller hotar med rättegång i Storbritannien eller Sverige mot bolaget eller dess direktörer som sådana,

skall hafva förverkat sina aktier, hvilka dock utaf bolaget ersättas efter aktiernas gångbara pris.

Den jernvägsanläggning, på hvilken herr W. Kjellberg erhållit koncession, blef ej inom föreskrifven tid satt i verket och frågan derom förföll således, men i stället uppdök vid 1862—63 årens riksdag ett annat förslag, det nemligen att, i samband med anläggande af jernväg från Gellivara malmfält till Luleå elf, kanalisera denna senare. Den 6 februari 1863 aflät Kongl. Maj:t proposition derå, sedan redan tre motioner derom blifvit föregående november inom Riksdagen väckta. Kostnaden för elfvens kanalisering var beräknad till 1½ million kronor, hvilken kostnad man ville att staten skulle till i det närmaste hela beloppet betala. Frågan väckte inom Riksdagen ett lifligt intresse såsom ett medel att befrämja odlingen i den aflägsna landsdelen. Statsutskottet tillstyrkte ett anslag af två tredjedelar af kostnadssumman, eller 852,000 kronor, att af statsmedel utgå utan återbetalningsskyldighet, men mot vilkor att Kongl. Maj:t egde att fastställa taxa för kanalfarten. Mot statsutskottets beslut reserverade sig herr L. J. Hierta och friherre G. af Ugglas; den förre därför, »att han ansåg det hafva varit en skyldighet för dem, som begärde anslaget, att utvisa de sakförhållanden, på grund hvaraf man ansåg sig berättigad att utan vidare omständigheter i så hög grad stegra sina anspråk på en ny eftergifvenhet hos representationen; den senare ville med beviljandet af anslag förknippa skyldighet för Gellivara-bolaget att förbinda sig till jernvägens färdigbyggande, då kanalen blefve färdig. Han ville medgifva, att tillgodogörandet af de rikedomar, som förefunnos i Gellivara malmberg, hvilka buro i sitt sköte en hel framtid af förhoppningar och löften åt vår inhemska jernindustri, var förtjent af Rikets Ständers understöd, men att sådant borde ske endast under vilkor att hufvudändamålet vunnes. Riksdagen beviljade i september 1863 hvad statsutskottet föreslagit, och den 17 maj 1864 erhöll The Gellivara Company Limited Kongl. Maj:ts tillstånd att besitta fastighet och den 11 oktober samma år rättighet att utbekomma det af Riksdagen beviljade anslaget, mot det att bolaget utförde kanalarbetet och jernvägen före den 1 oktober 1867. Den 12 januari 1865 lyfte bolaget 200,000 kronor och den 8 juni 1865 300,000 kronor. I juli månad 1866 inställdes arbetet på kanalen, hvarvid bolaget häftade i skuld för 105,000 kronor. Den 15 mars 1867 medgaf Kongl. Maj:t bolaget anstånd med kanaliseringen till 1868 års slut, men redan den 30 december 1867 gjorde bolaget konkurs och Gellivara-verken gingo på exekutiv auktion den 29 november 1869 samt inropades af ett nytt engelskt bolag, »The New Gellivara Company Limited», för 775,000 kronor. Kon-

kursen, i hvilken riksgäldskontoret bevakat statens fordran, avslutades först 1880, och staten erhöll för sin utlagda halfva million såsom *oprioriterad* fordringsegare 5 procent i utdelning med 25,000 kronor.

Med anledning af den förr omnämnda skrifvelse, som Riksdagen 1860 till Kongl. Maj:t aflät, hade Kongl. Maj:t infordrat yttrande af kammarkollegium, som afgaf detsamma den 20 december 1864 och likaledes af komitén för ordnandet af de norrländska skogsförhållandena, hvilken komité afgaf sitt yttrande den 21 december 1870. Kammarkollegium säger i sitt utlåtande: »Kollegium anser det vara utredt, att villkoren i privilegierna å deras innehafvares sida icke blifvit fullgjorda, samt att såsom följd häraf så väl frälse- och säterifriheten som all vidare besittningsrätt till nyhemmanen redan länge sedan äro af privilegieinnehafvarne förverkade, och får därför hemställa, att en noggrann och fullständig undersökning på stället må varda genom Kongl. Maj:ts befallningshafvandes försorg företagen på alla Gellivara bolag tillhörande hemman och nybyggen». Kongl. Maj:t, hos hvilken ärendet föredrogs den 19 april 1872, förklarade, »att den af Riksdagen ifrågasatta pröfning af berörda privilegier icke borde omedelbart hos Kongl. Maj:t ega rum, men att det vore lämpligt, att omförmälda privilegier togos under öfvervägande vid i orten förefallande afvittringar».

Strax förut, eller den 15 februari 1872, hade The New Gellivara Company Limited öfverlätit Gellivara egendomar till engelske bankiren Giles Loder, hvilken, sedan han erhållit Kongl. Maj:ts tillstånd att i riket besitta fast egendom, å ifrågavarande egendomar vann lagfart. Närmast påföljande riksdag 1873 väckte herr J. Ruthberg i Andra Kammaren motion derom, att Riksdagen måtte i underdånig skrifvelse anhålla, att Kongl. Maj:t täcktes låta vidtaga skyndsamma och kraftiga åtgärder för bevakandet af statens rätt och fördel i afseende å de egendomar i Norrbottens län, som då egdes af engelsmän. Motionen remitterades till ett tillfälligt utskott, i hvilket herr Curry Treffenberg var ordförande, och gjordes till föremål för ett särdeles förtjenstfullt utlåtande, hvari först mot Kongl. Maj:ts svar af den 19 april 1872 å Riksdagens skrifvelse af 1860 göres den erinran, »att afvittringarne i kustlandet redan voro avslutade, då Kongl. Maj:t fattade sitt beslut, och att de ej tagit sin början hvad Gellivara-verken beträffar, äfvensom att ifrågasättas kunde, om afvittringstjenstemän skulle kunna antagas besitta de insigter, som vore erforderliga för att bedöma frågor af så invecklad beskaffenhet». Sedan frågan vidare icke blott i rättsligt, utan äfven i ekonomiskt hänseende blifvit tagen i betraktande, hemställer utskottet:

»att Riksdagen måtte i underdånig skrifvelse hos Kongl. Maj:t anhölla, att Kongl. Maj:t tacktes på sätt och till den omfattning, som Kongl. Maj:t kan finna lämpligt, inhemta upplysningar rörande Gellivara-verkens nuvarande tillstånd och förvaltning, och derefter taga i nådigt öfvervägande, huruvida dessa upplysningar må anses, utöfver hvad Kongl. Maj:t härutinnan redan förordnat, påkalla ytterligare åtgärder i sådant syfte, som till bevakande af det allmännas rätt och bästa kongl. kammarkollegium i dess underdåniga utlåtande den 20 december 1864, och den för ordnande af de norrländska skogsförhållandena i nåder tillsatta komité i dess underdåniga utlåtande den 21 december 1870 sammanstämmande förordat».

Denna utskottets hemställan blef ock Riksdagens beslut, hvilket i skrifvelse af den 24 maj 1873 delgafs Kongl. Maj:t. Med anledning af denna skrifvelse inforrades yttrande af konungens befallningshafvande i Norrbottens län, hvilket yttrande den 2 april 1874 remitterades till kammarkollegium. Rörande denna frågas slutliga öde säges i justitieombudsmannens berättelse för år 1881:

»Sedan kammarkollegium afgifvit infordradt utlåtande öfver Riksdagens i förestående skrifvelse gjorda framställning, har Kongl. Maj:t den 17 december 1880 med afseende ej mindre å de upplysningar, hvilka numera föreläge angående de åt Gellivara-verken upplåtna egendomarnes nuvarande tillstånd och det sätt, hvarpå desamme af nuvarande innehafvare sköttes, än äfven å de förändrade förhållanden, som efter aflåtandet af Riksdagens skrifvelse i ämnet inträdt genom de i kammarkollegii utlåtande omförmälda, under de senare åren utfärdade stadganden, förklarar sig icke finna andra åtgärder i det af Riksdagen antydda hänseendet för närvarande påkallade än dem, som redan förefunnes i allmän lag och gällande författningar.»

Men icke blott de ovissa eganderättsförhållandena framkallade hos tänkande fosterlandsvänner oro, utan äfven de i stort pågående inmutningarna, som under 1860-talet togo form af ren svindel, voro ingalunda af mera lugnande art. Då år 1860 i första bergmästaredistriktet utfärdades mutsedlar å nyupptäckta fyndigheter till ett antal af 12 och å förut inmutade fyndigheter till ett antal af 91, så sprungo de senare följande år upp till 666 och höllo sig för hvarje år öfver 500 till år 1868, då deras antal nedgick till 19. Derefter började i stället hvilostånd att meddelas, så att, då antalet sådana resolutioner i början af 1860-talet ej uppgingo till fler än 30 å 40 om året, utgjorde de år 1869 213 till antalet och 1871 256. År 1873 gjorde egaren af Gellivara, G. Loders ansökan hos Kongl. Maj:t att bearbeta ej mindre än 211

sönade inmutningar å Gellivarafältet. Denna ansökan blef dock, ehuru tillstyrkt af kommerskollegium, afslagen af Kongl. Maj:t. Denna onaturliga inmutningsindustri gaf herr A. Gumælius anledning att vid 1874 års riksdag i Andra Kammaren väcka förslag om »att Riksdagen snarast ville i skrifvelse till Kongl. Maj:t hemställa, det måtte vidare inmutningar i enlighet med gällande grufvestadga icke få i Norrbotten ega rum i annat fall än då Kongl. Maj:t efter särskild pröfning finner skäligt sådant tillåta, samt att hvilostånd å redan inmutade malmfält i Norrbotten tillsvidare i allmänhet icke må medgifvas.» Lagutskottet, till hvilket motionen remitterades och hvars ordförande var grefve Erik Sparre, ansåg emellertid den af motionären föreslagna åtgärden icke vara erforderlig, »så vidt dermed åsyftas att uppställa hinder för utländingen att göra sig till godo ifrågavarande malmstreck.» Att detta var grefve Sparres personliga åsigt, framgår af hans anförande i frågan, då utskottets betänkande förekom till diskussion i kammaren. Då detta hans anförande innehåller mycket af intresse med afseende å den uppfattning, som vid den tiden af honom och meningsfränder hystes rörande Gellivarafrågan, torde några utdrag ur hans anförande böra meddelas.

I diskussionen den 31 mars yttrade grefve Sparre, »att motionären ville förhindra utländingar att i vårt land placera sina kapital. Nu är det jag, som står på den liberala sidan, och han, som är konservativ, stationär och prohibitiv. Han vill att vi skola kringgärda oss med en kinesisk mur. Jag känner verkligen ingen synd — och jag tror icke att jag misstager mig — hvilken gjort menskligheten så mycket ondt som afundsjukan. Och då Sveriges utveckling för det närvarande är stadd i början af dess blomstring, bör man af missunsamhet förvägra dem (utländingarne) att med sina penningar bidraga till vår nationalvinst? Nej! mine herrar, till den grad må väl ej vår nationalsynd göra oss blinda för våra egna intressen.» Efter att hafva på ett mycket fördelaktigt sätt redogjort för Åmmeberg i Nerike, som eges af det utländska bolaget »La vieille montagne» och för resultatet af dess verksamhet, yttrade han: »År icke detta en sorglig företeelse? Nog hade det varit bättre, om ett exportförbud utfärdats och Sverige fått hafva kvar råmalmen under jordytan i oförädladt skick, än att dess bearbetande och utförsel skulle medföra dylika följder (!). Man framhåller att Norrland har så ofantliga rikedomar, och motionären säger: 'kunde en förbindelseled från en fjord på Norges nordvestkust öfver flertalet af de norrländska malmfälten till hamn vid Bottniska vikens nordliga ända åstadkommas af ett inhemskt, ett svenskt eller svenskt-norskt bolag, som efter behöriga undersökningar funne förslaget utförbart och vinstgifvande, vore detta

en väsentlig fördel. Men ett grundvilkor för att ett sådant bolag skall kunna bildas ligger deruti, att Sveriges malmrikedomar i Norrbotten icke i förväg råkat i påpasslige utländingars händer'. Ja, mine herrar, hvad dessa malmrikedomar i Norrbotten vidkommer, så har jag hört dem omtalas i 50 år. Nu är likväl händelsen, att den svenske Kungen sjelf en gång haft i sin hand dessa skatter. Gick det bättre då? Nej. Vi hafva icke så godt om millioner, att vi hafva råd att placera dem der, och vi ega dessutom så många malmborg i vårt granskap, att vi ej behöfva söka upp några malmborg i Norrbotten, om vi vilja på bergsdrift nedlägga kapital. Men, invänder man, utländingarne skaffa sig inmutningar i malmfälten för att kunna anlägga en jernväg der. Ja väl! Tro herrarne att man bygger en jernväg för ro skull? Innan man företager en dylik anläggning i öde trakter, vill man väl gerna först skaffa sig något att frakta på den. Jag tror att de åtgärder, motionären uti en tvifvels utan högst välment, ja, fosterländsk afsigt påyrkar, skulle blifva rent af skadliga i tillämpningen.»

Mot denna grefve Sparres uppfattning invände först herr Bäckström: »att den utomordentligt fördelaktiga verksamhet, som utländingar, enligt hvad grefve Sparre yttrat, skulle hafva utöfvat i vårt land, är åtminstone i Norrbotten icke känd, utan en motsatt erfarenhet har der vunnits, och skulle dervarande utländingars verksamhet i skogs- och jordbruksskötsel tagas till föredöme af ortens befolkning, så vore denna befolkning mycket att beklaga, och då vore den ej långt från sin undergång», och senare herr Hedin: »I afseende på de utaf ordföranden i lagutskottet hållna loftal öfver utländingarne och det gagn, de göra landet, skall jag be få erinra kammaren om något, som icke borde vara glömdt, men hvaraf minnet torde böra uppfriskas. Det är icke tio månader förflutna, sedan Riksdagen till Kongl. Maj:t aflät en skrifvelse om förändringar i de vid meddelande af tillåtelse för utländing att här i riket förvärfva och besitta fast egendom eller idka bergsbruk m. m. hittills följda grundsatser. Denna skrifvelse innehåller icke ett sådant loftal öfver utländingarnes förtjenster om vårt lands utveckling, som det vi hafva hört från ordföranden i lagutskottet. Frågan framställdes i skrifvelsen såsom en af 'samballets lifsfrågor'.»

Då 1871 års Riksdag beslutade, att norra stambanan skulle fortsätta från Upsala öfver Sala till Storvik, och då samtidigt med denna bana Sundsvalls—Torpshammars-banan började anläggas, vaknade förhoppningar till lif att äfven få till stånd en jernväg för öfre Norrland. Första förslaget till en sådan, framställdt af norrmannen O. T. Olsen, offentliggjordes i norska Morgenbladet den 10 april 1872 och afsåg en bana

från Mo vid Ranenfjord på norska kusten till Haparanda. Något senare framstälde kaptenen R. Schough förslaget om en bana från Ofoten förbi Luossavara och Kirunavara i Norrbottens län till Siknäs hamn i Kalix socken, och detta förslag omfattades med intresse af det 1872 stiftade »Sällskapet för Norrlands väl». Huru djerf tanken på en sådan »nordhafsbana» på den tiden föreföll, framgår af Aftonbladets ord den 2 september 1873: »vi anse ej det ifrågavarande företaget synnerligen tidsenligt, huru tilltalande det än må kunna förefalla dem, som framför allt fästa sig vid det verkligt eller förment »storartade», och som, då man för närvarande ej ser sig i stånd att utföra måttliga och anspråkslösa planer, söka en tillfredsställelse i att i fantasien utkasta sådana efter en gigantisk måttstock och testamentera dem — åt en okänd och oberäknelig framtid.»

Förhoppningarna om att förverkliga Norrbottensbanan utdugo emellertid ej. Den 10 januari 1874 ingick landshöfdingen H. A. Widmark till Kongl. Maj:t med anhållan, att en undersökning måtte föranstaltas dels för utrönande af malmlagrens i Norrbottens län utsträckning och godhet, dels rörande möjligheten af och kostnaden för en tidsenlig kommunikation. De myndigheter, som öfver denna ansökan blefvo hörda, tillstyrkte bifall till densamma; likväl ansåg väg- och vattenbyggnadsstyrelsen, att malmlagrens undersökning borde vara undångjord, innan någon jernvägsundersökning företogs. Den 29 januari 1875 erhöll chefen för geologiska undersökningarna i uppdrag att verkställa den föreslagna undersökningen af malmfälten, och afgaf han öfver densamma en berättelse den 16 maj 1876, och befordrades densamma till trycket 1877. Under tiden hade tillika förenämnde herr R. Schough på privat väg företagit en förberedande undersökning af linien Ofoten—Gellivara—Luleå. Dermed afstannade agitationen för sistnämnda bana tills vidare, och i stället upptogs frågan om en lokalbana Gellivara—Luleå, hvilken år 1875 blifvit undersökt af ingenjör J. Danielson. Den 2 maj 1879 ingick The New Gellivara Company Limited till Kongl. Maj:t med anhållan om följande understöd för jernvägens tillvägbringande: fri disposition af nödig mark, stenbrott, grus m. m.; rätt till kostnadsfri afverkning af 5 millioner furu- och granträd å statens skogar; afverkningsrätt till kolskog å statens mark inom en mil å ömse sidor om jernvägen och slutligen skattefrihet för jernvägen under en tid af tio år. Sedan myndigheterna häröfver yttrat sig och med några ändringar tillstyrkt företaget, inkom bolaget med förnyad ansökan, hvari det afstod från skattefriheten, reducerade sina fordringar på afverkningsrätt och erbjöd sig deponera kausion för företagets ordentliga utförande. Denna ansökan afslogs icke desto mindre af Kongl. Maj:t under förra hälften af år 1881.

Samtidigt hade enskilde svenske män i tysthet arbetat på att för Jukkasjärvi grufvors bearbetande intressera utländska affärsmän, och betjenade man sig dervid af de resultat, hvartill den geologiska undersökningen ledt. I brochyren »Luossavara—Kirunavara malmfält» heter det derom: »Särskildt förtjenar beaktas den omständigheten, att undersökningarne verkstälts på statens bekostnad af i statens tjänst anstälde personer, hvadan den stora fördelen vunnits, att dessa samma undersökningar ega en tillförlitlighet, som måhända ej kunnat med visshet påräknas, om de skett på bekostnad af personer, hvilka i resultatén kunnat hafva egna intressen.» Den gjorda ansträngningen var icke förgäfvad, i det att i augusti 1881 en af enskild person utrustad och bekostad expedition afgick från London till Ofoten, för att besigtiga den terräng, öfver hvilken den påtänkta jernvägen skulle dragas. Efter expeditionens återkomst till London åtog sig jernvägsbyggarefirman Wilkinson & Jarvis att introducera affären på den utländska marknaden, och den 25 februari 1882 ingåfvo herrarn Schough och Ljunggren — begge genom inmutning egare till Luossavara och Kirunavara malmfält — till Kongl. Maj:t ansökan om att få anlägga en jernväg från Ofoten till Jukkasjärvi och Gellivara malmfält och vidare åt Haparanda »med anlöpande af någon punkt af Bottniska viken, som med hänsyn till terräng och trafikförhållanden kan efter behörig undersökning befinnas lämplig». Kongl. Maj:t fann dock ej skäl att bifalla denna ansökan, som afslogs den 28 april 1882.

Dessförinnan hade emellertid Norr- och Vesterbottens riksdagsmän den 27 mars 1882 gjort ansökan att för ett svenskt bolags räkning erhålla koncession på den förut tvenne gånger påtänkta Luleå—Gellivara-jernvägen. Innan frågan derom hann afgöras, inkommo likväl herrarn J. W. Arnberg, C. G. Hierta och A. Ljunggren den 25 oktober 1882 till Kongl. Maj:t med ansökan att på vissa angifna vilkor få anlägga en jernväg från Ofoten öfver Gellivara till Luleå med bibana till Haparanda, med rätt för sökandena att å ingenjörsfirman Wilkinson & Jarvis i London och de öfriga in- och utländske män, med hvilka firman kunde komma att förena sig, öfverlåta koncessionen å ifrågavarande jernvägsanläggning. Redan den 8 derpå följande december beviljade Kongl. Maj:t den sist begärda koncessionen å hufvudlinien och med vilkorlig företrädesrätt till bibanan, samt afslog samtidigt den koncessionsansökan, som Norr- och Vesterbottens riksdagsmän åtta månader förut inlemnad. Bland de vilkor, som i den beviljade koncessionen uppställdes, må anföras: att arbetet skulle börja senast den 1 juli 1884 och vara fullbordadt innan 1891 års slut; att före 1883 års utgång skulle deponeras en säkerhet af 200,000 kronor; att arbetet på banan skulle till lika sträckor

samtidigt bedrifvas från Ofoten och från Luleå; att trafikafgifterna finge sättas till 25 % utöfver hvad för någon annan enskild svensk jernväg var fastställt, så länge icke jernvägens nettoinkomst uppginge till 10 % af anläggningskapitalet, och att svenska staten vore berättigad att efter 40 år inlösa banan med ett belopp, å hvilket medelnettobehållningen för senaste 10 år utgjorde 5 %.

Sedan nyssnämnda koncession erhållits, öfverläts den på firman Wilkinson & Jarvis, som bildade bolaget »The Northern of Europe Railway company limited», hvarefter firman å bolagets vägnar ingick till Kongl. Maj:t med begäran att erhålla vissa eftergifter i koncessionsvilkoren, och tillika erhålla virkesunderstöd för jernvägsanläggningen. Med förbigående af de förvecklingar, som uppstodo vid utfärdandet af bolagets prospekt till aktieteckning, såsom en följd af det samtycke 1884 års Riksdag lönade till det af bolaget begärda virkesunderstödet, hvilket af domänstyrelsen beräknades till ett värde af 230,000 kronor, och hvilka föränledde herr Hedin att i Andra Kammaren derom interpellera herr statsrådet och chefen för civildepartementet, må endast omförmlas, att Kongl. Maj:t, uppå af bolagets svenske direktörer herrar P. von Ehrenheim och C. G. Hierta den 28 november 1884 gjord ansökan, tillåtit förenämnda jernvägsbolag att under vissa vilkor i mer än femtio år, eller till år 1938 bearbeta Gellivara aktiebolag tillhörande 210 utmål i grufvan i öfverensstämmelse med det kontrakt, som jernvägsbolaget upprättat med Gellivara bolag om grufdriftens öfverlåtande.

Till sist torde böra omnämnas att herr Nyström i Första Kammaren 1885 väckte motion om att utländing ej skulle beviljas rätt att bearbeta inmutad mineralfyndighet förr än *efter Riksdagens hörande*, och var motionen föranledd af farhåga för att Gellivara, »kanske Sveriges största rikedom», skulle stanna i ett utländskt bolags händer. Det tillfälliga utskott, hvartill motionen remitterades, delade hvarken motionärens farhågor eller hans åsigt om behöfligheten af att Riksdagen skulle höras i en fråga, sådan som denna, eftersom redan var föreskrifvet, att utländing icke kan erhålla sådan rätt, utan att han dertill fått Kongl. Maj:ts tillstånd. Hvad utskottet hemställt, gillades af Första Kammaren.

Genom den 1875 företagna geologiska undersökningen i Norrbottens län har blifvit konstateradt, hvad man under mer än ett århundrade haft sig bekant, eller att i denna landsdel förefinnas de rikaste och mäktigaste jernmalmfält jemte koppar- och silfveranledningar, och att således Norrbotten eger en stor rikedom af, på stället för deras förekomst,

lätt åtkomliga naturprodukter af värdefullaste slag. Tillika framgår ur den föregående framställningen af Gellivarafrågan, att landets regering för tillgodogörandet af dessa naturprodukter åt enskilde beviljat privilegier och koncessioner af mångahanda slag och af betydande omfattning. Dessa privilegier hafva redan länge ansetts innebära faror för den allmänna välfärden, och detta så mycket mer, som vid dem ej blifvit fästa några garantier, för att de icke slutligen skulle kunna utmyнна i monopol. Utan betänksamhet har man äfven förfarit, då man gång efter annan medgifvit anstånd med uppfyllandet af skyldigheter, hvilka utgjort enda grunden för meddelade rättigheter. Äfvenså har man utan någon genomtänkt plan på det allmännas bekostnad kartlagt landet, undersökt malmfälten, bidragit med medel ur statskassan till åstadkommande af kommunikationer, af hvilket allt frukterna till en obegripligt liten del hittills kommit inga andra än de enskilda privilegieinnehafvarne till godo. Förgäfves har Riksdagen gång efter annan anmodat regeringen att få privilegiefrågan ordentligen utredd, och att få inmutningsrätten ändrad; förgäfves hafva kraftiga röster, inom och utom representationen, sökt väcka Riksdagens uppmärksamhet på nödvändigheten deraf, att staten tager ett kraftigt tag för att lyfta den norrländska naturen, — rik både på godt och ondt — ur det råa naturtillstånd, hvori den befunnit sig ända från den tid, den utgick ur skaparens hand. Man har dock icke velat lyssna till dessa anmaningar. Man har icke velat ens försöka att för det allmännas räkning kultivera Norrbotten, af fruktan för dermed förenade oberäkneliga kostnader. Och allt detta, oaktadt man aldrig förnekat Norrlands naturrikedomar. Om dem säger herr Hans Forssell i en uppsats i Svensk tidskrift för 1872: »Det begynner blifva allt mer och mer klart, att Norrland är ett af naturen rikt begåfvadt land, och att Sveriges rike här eger en förrådskammare, om hvars ymnighet vi ännu knäppt kunna göra oss en riktig föreställning, och det är likaledes lätt att ådagalägga, att Norrland under de sista femtio åren med större snabbhet än det öfriga Sverige ökat sin befolkning, sin produktion och sin konsumtion.» Men under det vi i denna sak sålunda alltjemt intagit en intresselös afvaktande ställning, har tiden rastlöst jagat fram, och så inträffar, att man nu står yrvaken inför den företeelsen, att hvad man för endast femton år sedan ansåg sig böra »testamentera åt en okänd och oberäknelig framtid», det är redan en verklighet.

Med denna erfarenhet för ögonen måtte man väl nu vara tillräckligt vaken för att inse, att vi, genom vår brist på förutseende och vår liknöjda tröghet att göra något för den nordligaste delen af vårt land,

åt oss i Norrbotten skapat svårigheter af allvarligaste slag. Genom den ett utländskt bolag på 40 år meddelade koncessionen på den jernväg, som nu är under anläggning i Norrbotten och än mer genom det sätt, hvarpå koncessionsvilkoren blifvit affattade, har man beredt detta bolag en utväg att göra sig till så godt som ensam herre öfver godstrafiken. Genom den samma bolag sedermera beviljade rätt, att under 50 år uteslutande bearbeta Gellivara malmfält och än mer, om det skulle förhålla sig så, som herr Reuterswärd i sin motion uppgifver, eller att bolaget äfven är i besittning af Luossavara och Kirunavara malmfält, har man beredt detta bolag ett faktiskt monopol på hundraåtals kvadratmil i mellersta tredjedelen af Norrbottens län.

Visserligen torde största delen af denna vidsträckta areal vara öde marker af så godt som intet värde, men i betraktande af att vår grundlags stiftare ansågo det vara en för dem angelägen pligt att i 60 § regeringsformen intaga ett bestämdt stadgande om förbud mot fastställandet af monopol, så kan man vara berättigad att hysa farhåga för att denna grundlagens bestämmelse skall, hvad Norrbotten beträffar, i en framtid kunna komma att kringgås. Ty om det bolag, som nu är besittningsinnehafvare af jernvägen och förenämnda vidsträckta marker i Norrbotten, skall kunna anskaffa och tillika befinnas villigt att nedlägga hela det kapital, som är erforderligt för att göra dessa öde trakter produktiva, då uppstår derigenom onekligen ett faktiskt monopol. Gent emot ett sådant monopols egenskap att undandraga allmänheten utvecklingens frukter, är det temligen likgiltigt, om monolets innehafvare är in- eller utländing. Så till vida är dock äfven denna omständighet af stor betydelse, som man i detta fall icke behöfver hysa någon fruktan för att ett faktiskt monopol skall kunna utbilda sig i svensk hand; helt enkelt derföre att ingen svensk torde kunna ens närmelsevis förfoga öfver de oerhörda kapital, som äro behöfliga för att i dessa ogästvänliga bygder genomföra företaget i sin helhet, hvartill fordras ej blott att färdigbygga sjelfva jernvägen, utan äfven att utföra en hel mängd andra byggnadsarbeten. Och förr än företaget blifver färdigt i sin helhet, är faran för ett faktiskt monopol ringa.

Att det utländska bolag, som nu bygger jernvägen och som ej kan vara så fullt förtroget med våra egendomliga nordliga förhållanden, som vi, skall vara öfvertygad om att kunna genomföra företaget, derom bör man ej kunna hysa tvifvel; ty, såsom grefve Sparre uttryckte sig, man bygger icke en 40 mil lång jernväg i öde trakter »för ro skull». Lyckas bolaget att få jernvägen färdig, då får frågan om hvem som är grufvornas egare för oss en vida större nationalekonomisk betydelse, än

den för närvarande har och, innan jernvägen blir färdig, kan få. Det skulle då kunna hända, att, genom brist på förutseende, vinsten af den svenska rikedomskälla, som finnes i Norrbotten, för en lång tid komme att odelad hamna i utlandet, ehuru icke heller detta är alldeles säkert, då det står svenske män fritt att genom inköp af aktier blifva delegare i företaget, något hvartill de dock hittills ej befunnits villige på grund af hela företagens vanskliga natur.

Kommer företaget till stånd, är det emellertid helt naturligt, att företagens egare måste låta sig synnerligen angeläget vara, att göra det betydande kapitalutlägg, som jernvägen jemte allt annat kräft, på ett eller annat sätt fruktbarande. Men mer än ett sätt därför finnes ej och det är — malmexport till utlandet.

Ur fosterländsk synpunkt kan mot en malmexport i och för sig ingenting vara att i hufvudsak invända. Ty om äfven förädlingen af ett lands malmtillgångar är det slutliga mål, till hvilket fosterlandsvännen bör sträfva, så kan dock detta mål ej uppnås, om därför brista nödiga medel. Dessa äro hvad som först bör åstadkommas, och om man drager sig för att i fråga om en riskabel affär anskaffa de nödiga kapitalen genom lån, så finnes ingen annan utväg, än att producera dem. Kan detta ske genom att exportera malm, då utgör ju malmexporten ett vilkor för att förädling af råvaran skall kunna inom landet uppstå. Att i fråga om export af malm första vilkoret för framgång, eller marknad, förefinnes, detta är äfven obestridligt, då, som bekant är, millioner tons jernmalm årligen förbrukas. Men äfven andra vilkor skola uppfyllas för att malmexporten skall blifva lönande, och huruvida norrbottensmalmen fyller dessa vilkor, derom har man sig föga bekant. Genom den 1875 företagna geologiska undersökningen är känt, att ifrågavarande malmer ej äro lika goda som mellersta Sveriges jernmalmer, och fråga torde vara, om de med fördel kunna tillgodogöras med tillämpning af hittills kända tillverkningsmetoder. Likaledes torde deras värde komma att högst betydligt reduceras genom de höga kostnader, som blifva förenade med deras transport. Under sådana förhållanden kan man vara tveksam, om vinsten på detta företag i sjelfva verket skall blifva så stor, som man vill föreställa sig, i all synnerhet om man tillika tager i betraktande de betydande vanskligheter, som äfven under normala förhållanden äro förbundna med att göra stora företag vinstgivande, och således i ännu högre grad med genomförandet af detta.

Kan landet, så som saken nu blifvit ordnad, icke komma i odelad besittning af hela den på malmexporten uppkommande vinsten, synes

mig att man deri bör finna sig; ty då af intet blir intet, har enda möjligheten för Norrbotten att komma i åtnjutande af något slags vinst af de rikedomar, denna landsdel bär i sitt sköte, gjorts nära nog utslutande beroende af de åtgöranden, utländingarne vidtagit. Att dessa för den skull skola hafva ersättning i den uppkommande vinsten är icke mer än billigt. Kommer denna deras vinstandel att ställa sig högre, än hvad önskligt och behöfligt varit, så är detta visserligen mycket att beklaga, men icke skapar detta någon rätt för staten att genom en mot dem särskildt rigtad tullagstiftning beröfva dem all vinst på ett företag, som de i tro och tillit till bestående förhållanden grundat. Har staten begått en dumhet, så får staten likaväl som den enskilde stå för följderna och reda sig ur svårigheterna på bästa sätt, utan att kränka någons rätt.

Skulle det ändock slutligen kunna vara att befara, det landet i en nära framtid blir i afsaknad af all egentlig, så väl ekonomisk som annan, vinst på denna malmexport, då synes mig frågan hafva inträdt i ett annat läge, och då gestaltar sig saken onekligen annorlunda. Och att så kommer att ske, om inga åtgärder i tid vidtagas för att förebygga en sådan frågans utgång, det vill synas åtminstone mig temligen sannolikt. Ty på grund af den långa sjöväg, som malmen har att fraktas från Luleå till bestämmelseorten, är det alltför troligt, att exporten af jernmalm från Luleå skall nedsjunka till en jämförelsevis ren obetydlighet, då jernvägen i sin helhet blir färdig. För att undvika de höga fraktkostnaderna från Luleå, hvilka på en så billig vara som malm komma att högst betydligt reducera vinsten, skall man då i stället verkställa utfrakten från Ofoten. Detta skall åter i sin ordning medföra en koncentration af malmbrytningen vid Luossavara och Kirunavara malmfält. Belägna helt nära norska gränsen i en fullkomligt öde trakt, som dessa grufvor äro, skall en derstädes uppstående storartad grufvbrytning ej komma att verka befruktande på landets utveckling, såsom förhållandet skulle hafva blifvit, om exporten gått öfver Luleå. Enda vinsten för landet skulle då reducera sig dertill, att de svenska arbetare, som kunde lockas upp till dessa karga trakter, skulle såsom engelsmannens »tjenande bröder» få mot en måttlig penning utföra det tunga grufarbetet, och derigenom beredas en ställning ungefär motsvarig den, som innehafves af Englands egna stenkolsarbetare i Wales, och detta vore visserligen för landet ingen fördel.

Den fara, som här blifvit förespeglad, synes mig vara af den allvarliga art, att staten omöjligen kan underlåta att vid den fästa afseende; ty det är enligt mitt förmenande statens oafvisliga pligt att tillse, att

icke enskilda intressen inkräkta på det allmänna bästa, och att icke genom statens overksamhet monopol skapas, som endast komma att bereda monopolets innehafvare tillfälle att uteslutande till egen fördel exploitera landets rikedomar och arbetskrafter. Redan länge synes mig tidpunkten hafva varit inne för staten att, hvad Norrbotten beträffar, fullgöra denna sin pligt. Och skola ej de enskilda intressena lemnas ohejdadt tillfälle att i dessa aflägsna bygder göra ett framtida kulturlif omöjligt, så synes mig verkligen hög tid vara att nu inskrida.

Stor försigtighet torde likväl dervid vara af nöden, enär ett planlöst och än mer ett hufvudlöst ingripande, för att beröfva utlänningarne deras dem en gång medgifna rätt, skulle kunna tillfoga vår kredit i utlandet en svårbotlig skada, och af en orubbad sådan äro vi sannerligen i behof — vi som alltjemt uppträda på den utländska marknaden som lånesökande. I fall, sådana som det nu föreliggande, kan ett litet land som vårt icke iakttaga nog stor grannligheten i sitt förhållande till utlandet. Urståndssatta, som vi äro, att genom materiella magtmedel åt oss bereda och bibehålla en rangplats bland folken, hafva vi för att intaga en värdig ställning ingen annan väg att beträda än — aktningens. För att hålla denna väg öppen, är första vilkoret att vi iakttaga noggrannhet i uppfyllandet af ingångna förbindelser. De med utlänningar gjorda aftal måste därför hållas i helgd, huru oklokt man än må hafva gått till väga vid deras affattande. Vore det möjligt, att det nu sagda kunde ega tillämplighet på ett land mer än på ett annat, så gäller det förnämligast England, till hvilket land vi sända två tredjedelar af vår export, och med hvilket land ostörda handelsförbindelser sålunda äro för oss rent af ett lifsvilkor. Att tro det vi skola kunna drifva affärer med detta land på det sätt, att vi skicka dem endast det vi vilja, men neka att sända dem, det de vilja hafva, detta är ju en absurditet. Något annat är i själfva verket icke förslaget att lägga en med förbud liktydig exporttull på de produkter, som engelsmän genom sina här i landet nedlagda kapital frambragt. Vi hafva dervid att besinna, att produkterna måste exporteras, om de nedlagda kapitalen skola kunna göras fruktbarande. Och hvad skulle vi männe säga — vi, som i England icke alls nedlagt några kapital och sålunda ej på denna grund kunna göra anspråk på, att af detta land blifva honnett behandlade, — om det fölle England in att såsom repressalie för vårt sätt att gå till väga belägga den stenkol, vi derifrån importera, med en mot oss särskildt rigtad exporttull?

Måhända äro mina bekymmer för att Riksdagen under närvarande förhållanden skall godkänna ett sådant förslag som exporttull på malm

onödiga, men ovissheten derom har i icke ringa mån bidragit till, att jag nu framkommer med denna min motion. Det skall sedermera icke kunna sägas, att det föreslagna medlet att råda bot på hvad som man blott på lösa förmodanden misstänker skall blifva till skada för vårt land, varit den enda utväg att reda sig ur iråkade svårigheter, som Riksdagen haft att välja på.

Den fråga, som i det efterföljande skall upptagas till besvarande, blifver då den: Huru skall staten, utan att kränka de utlänningarne redan beviljade rättigheterna, kunna trygga sig för att dessa rättigheter icke i en framtid komma att medföra skada för det allmänna bästa? Vid besvarandet af denna fråga har man, enligt mitt förmenande, blott en utväg att tillgripa, den nemligen, att utfinna medel och vidtaga åtgärder, hvarigenom landet kan med bibehållande af gjorda aftal göra sig till godo de företag, som utlänningarne härstädes bringa till stånd och den verksamhet, som af dessa företag framkallas. Jag medgifver på förhand villigt, att man, så som saken nu är stäld, ej kan beträda denna väg, utan att öfvervinna svårigheter. Men har man öfvervunnit dem och lyckats komma till insigt om, hvilka de medel och åtgärder äro, som i detta fall visa sig tjenligast till att förena enskild fördel med allmänt väl, så blifver det sedermera en jemförelsevis enkel sak att på lagstiftningens väg göra dem verksamma, till och med om det skulle befinnas nödigt att för det ändamålet stifta särskildt för Norrbotten gällande lagar. Sådana för vissa landsdelar gällande speciallagar hafva vi redan förut i förordningarne af den 29 juni 1866 och den 30 maj 1873 rörande skogsvården i Lappmarkerna, i skogslagen för Norrbotten af den 29 september 1874 och i den nya Lapplagen. Att staten har full befogenhet att för uppnåendet af sina syften stifta sådana speciallagar ådagalades tydligt, då förenämnda skogslag förehades till behandling i högsta domstolen den 8 september 1874. Derom uttalade sig justitierådet Almqvist: »Jag anser visserligen att, om för allmänt väl och i statens intresse det skulle befinnas oundgängligen nödigt att meddela föreskrifter i den syftning, som den af Riksdagen antagna författning innehåller, hinder deremot ej får anses möta af enskilde jordnehafvares på eganderätt grundade anspråk, eller eljest i rättsligt hänseende», och vidare justitierådet R. Södergren: »Jag anser den ifrågasatta behörigheten af en undantagslag, särskildt för Norrbottens län angående skogshushållning, principiellt framgå från all lagstiftnings verkliga ändamål, som nödvändigtvis fordrar, att i hvarje ämne hufvudsakligt af-

seende fästes på de befintliga och för framtiden beräkneliga förhållanden, som måste bestämma det nödiga eller nyttiga i lagarnes innehåll. Lagstiftningen skulle, synes det mig, förneka sitt egna ändamål, om den uppstälde såsom regel, att äfven der naturen så olika danat förhållandena i särskilda delar af landet, att hvad som vore nyttigt i den ena delen blefve skadligt eller förstörande i den andra, lagen dock måste skrivas lika för alla delarne, blott därför att de tillhöra samma rike och hafva samma styrelse.»

Ingenting kan dock i lagstiftningsväg åtgöras med den säkerhet, som är framgångens moder, om åtgörandena ej grunda sig på en faktisk kännedom om de förhållanden, på hvilka skall rådast. Om de i Norrland rådande egendomliga förhållanden ega vi emellertid i allmänhet icke större kännedom, än att derpå än i dag torde kunna tillämpas de ord, som den 5 september 1863 på riddarhuset uttalades af herr D. G. Bildt: »Den föreställning vi här göra oss om Norrland», sade han då, »är nemligen alldeles oriktig. Vi hafva ungefär samma åsigt om Norrland, som fransmännen i allmänhet om Sverige och Stockholm.» Måhända har kunskapen om Norrland sedan dess hos en och annan något ökat, men om vi i allmänhet icke befinna oss på en högre kunskapsståndpunkt, hur skall det då för oss vara möjligt att kunna ens tänka på att med nödig försigtighet, klok beräkning och förutseende omtanke vidtaga sådana åtgärder, som för Norrland kunna leda till ett godt praktiskt resultat? Urståndsatta, som vi i följd af vår okunnighet om förhållandena äro, att med säkerhet bedöma dem, skola vi ju ej kunna grunda våra åtgöranden på annat än ögonblickets ingivelse eller på lösa hugskott, och riskera dervid mycket lätt att förbise eller underskatta just det, som är hufvudsak. Vid hvarje förslag finnes en hel del invändningar att göra, tvifvelsmål att häfva, inverkan omständigheter att skärskåda, och huru skall man med dem komma till rätta, utan en uttömmande sakkunskap. Gäller detta om frågor i allmänhet, huru mycket mer skall icke då sakkunskap i detta fall vara af nöden, när, som herr Hans Forssell säger i sin förr omnämnda uppsats: »De många tvistiga spörsmål af ekonomisk, juridisk och politisk art, till hvilka Norrlands egendomliga förhållanden gifva anledning, fordra en alldeles specifik sak- och ortkunskap.»

Det kunskapsmaterial i rättsligt, ekonomiskt och tekniskt hänseende, som man bör hafva till sitt förfogande, innan man inlåter sig på frågan om hvad som skall göras, är sannerligen icke obetydligt. Utan att på minsta vis vilja söka att därför uppställa något program, torde likväl här böra och kunna påpekast behofvet af kännedom: om beskaffenheten

och omfånget af de enskildes besittningsrätt till malmfälten; om inmutningsrätten bör för Norrbotten bibehållas; om storleken af skogstillgångarne och skogens fördelning i stats- och privategendom; om jernmalternas beskaffenhet och deras användbarhet för olika slag af jern-tillverkning, särskildt om de lämpa sig för beredning af stål; om kostnaderna för malmens brytning och transport till uthamn; om fraktkostnaderna från Luleå och från Ofoten till afsättningsorterna; om konsumtionen af jernmalm i de jernproducerande länderna och importen deraf till samma länder; om befintliga konkurrerande jernmalmtillgångar och kostnaderna för deras tillgodogörande; om villkoren för en lönande jernförädling i Norrbotten, såsom tillgång på träkol och vattenkraft, och de kommunikationsleder, som för deras tillgodogörande kunna behöfva öppnas; om kostnaden för tidsenliga stål- och valsverk; om storleken af den personal, som vid grufvor och jernverk skulle kunna finna användning, och beskaffenheten af den ekonomiska ställning, som skulle kunna beredas denna personal. En utredning af alla dessa förhållanden och andra dermed förknippade, såsom: till hvad belopp kostnaderna för inlösen af hvad de enskilde med laglig rätt besitta skulle uppgå, för den händelse det skulle ligga i statens intresse att göra Norrbotten till ett kronans regale; om staten bör vara egare af alla kommunikationsleder eller delar deraf; om den enskilda företagsamheten bör med statsbidrag uppmuntras, och i så fall till hvilken grad och på hvilka villkor; det för dessa glest befolkade trakter lämpligaste sätt, hvarpå statsförvaltning och rättsskipning skall kunna upprätthållas — allt detta och mer till är sålunda hvad som nu behöfver göras. Först då detta är gjordt, kan man bilda sig en rätt mening om den betydelse, malmfälten i Norrbotten hafva och kunna få för denna landsdels utvecklingsmöjlighet och i huru hög grad staten bör ingripa för att med sina magtmedel bidra till uppkomsten och ordnandet af ett näringslif derstädes.

Men skall en sådan undersökning verkställas så djupgående och omfattande, att ingen af de faktorer, hvilka för de egendomliga förhållandena i Norrbotten äro bestämmande, lemnas opåaktad, så måste undersökningen verkställas icke endast i Stockholm, utan framför allt på ort och ställe. Då det vidare här gäller att reda begreppen om hvad en sund ekonomi kräfver, så är det af yttersta vikt att vid uppställandet af ett program för undersökningen, äfvensom vid dennas genomförande, frigöra sig från alla traditionella fördomar. Att en sådan utredning skall taga både tid, krafter och penningar i anspråk, ligger i sakens natur; ty endast okunnigheten saknar värde och är därför kostnadsfri. Kostnaderna, om äfven stora, böra dock ej afskräcka; ty jemförda med

det arbete och de mödor, som sedermera blifva förenade med att göra förslagen till verklighet, skola de i alla händelser komma att blifva en obetydlighet. Det är just därför, som man icke kan nedlägga nog stor omsorg på att studera, huru ett lands hjälpkällor bäst skola tillgodogöras, innan man börjar bearbeta dem. Endast derigenom kan man undvika svåra och dyrköpta misstag samt ett onödigt förlösande af kraft.

Men gifver man åt undersökningen en sådan utsträckning, så kan man lika gerna taga steget fullt ut och låta undersökningen omfatta hela öfra Norrland, icke blott hvad tillgodogörandet af der belägna malmfält beträffar, utan äfven med afseende å der befintliga naturtillgångar i öfrigt. En sund statsekonomi fordrar tillgodogörandet af alla ett lands naturliga hjälpkällor, och få torde vara så förtjenta af att uppmärksammas som de norrländska. Kostnaderna och arbetet för sjelfva undersökningen skola derigenom, jemförda med det resultat, som vinnes, föga ökas, men sjelfva resultatet skulle blifva af ett helt annat och mycket förhöjdt värde.

Med den hastiga utveckling, i hvilken Norrland nu är stadd, skola frågor af likartad beskaffenhet med den, som nu framkallats af Luleå—Ofoten-banan, utan tvifvel komma att för framtiden taga Riksdagens uppmärksamhet mera i anspråk än tillföre. Det är då af vigt att Riksdagen vid dessa frågors bedömande är i besittning af det sakmateriel, hvarpå besluten måste grundas, om de skola få någon betydelse till gagn. Det var med 1850-talet, som trävarurörelsen i Norrland började antaga den oerhörda omfattning, hvartill den nu hunnit, och genom hvilken Norrland kommit att i landets ekonomi intaga en framskjuten ställning. I sjelfva verket har Norrland under nämnda tid varit för Sverige ett guldförande land. Värdet af hela Norrlands trävaruexport uppgår till en tredjedel af landets hela exportsumma, under det att befolkningen ej uppgår till mer än en femtedel af rikets. Vid sådant förhållande är uppenbart, att ensamt denna rikedomskälla är af den betydelse för landet, att den ej får vanvårdas, och dock anse flere, med de norrländska förhållandena förtrogne män, att en skogsafverkning, så beskaffad som den, hvilken nu pågår, ej är förenlig med skogarnes bestånd, under det att andra påstå motsatsen. Det är sålunda icke osannolikt, att i närmaste framtiden äfven skall komma på dagordningen den frågan, huru man genom en bättre skogsvård skall kunna, utan minskning i den afkastning Norrlands skogar nu lemna, betrygga dessas bestånd.

Hittills har Norrland af statsmagterna varit öfverlemnadt så godt

som åt sig sjelft, och den allmänna hushållningen har för den skull kunnat karakteriseras så, att man med undergifvenhet i nödens stund vändt upp och ned på ymnighetens horn i lyckans dagar. Från denna åskådning är det på tiden att en öfvergång sker till ett nytt betraktelsesätt. Förhållandena nödvändiggöra detta och Norrland har därför nu inträdt i den kritiska tidpunkt, då man står vid skiljevägen och tviflar på hvad man trott och icke vet på hvad man skall hoppas. Utvecklingen får icke öfverlemnas åt slumpen, utan ledas och regleras med insigt, uppoffrande nit och sann fosterlandskärlek. För framtiden måste läggas en på vetande fotad grund, och denna skall läggas af personer med insigt om medlen: att tillgodogöra naturens hjälpkällor, att göra arbetet produktivt och att befrämja afsättningen.

Skogen och de förr omnämnda malmfälten i Norrbotten äro emellertid ej de enda rikedomskällor, hvaraf denna landsdel är i besittning. Stora odlingsmarker ligga der och vänta på armar, som skola göra dem inkomstbringande. Derom sade herr D. G. Bildt i sitt förr omnämnda anförande på riddarhuset den 5 september 1863: »I Luleåtrakten finnas flera hundra tusen tunnland jord, som särdeles väl egna sig för odling, och då bör väl staten befrämja företag i denna rigtning, så mycket ske kan. Jag tror äfven att det vore olämpligt att vänta, till dess jordbruket derstädes blifvit höjdt till den ståndpunkt, som man kan fordra, utan anser fast mer, att man bör göra som i Amerika, der man lagt jernvägar genom ouppodlade trakter och alltid funnit, att odlingen följer kommunikationerna i spåren». Man skulle knappt vara benägen att tro hvad personer, förtrogna med dessa trakter, dock sammanstående intyga, eller att till och med i lappmarkerna, med deras nordliga läge och höjd öfver hafvet, i dalgångarne finnas trakter, der både säd och rotfrukter kunna under gynsamma förhållanden lemna utomordentligt rika skördar.

När det förhåller sig på sådant sätt med detta läns odlingsmöjlighet, så vill det synas, som staten borde något åtgöra för att bereda den landets ungdom, som nu reser till det tusentals mil aflägsna Amerika, för att i detta främmande land bryta bygd, tillfälle att i stället med lika, om ej större fördel för sig kunna göra detta inom fäderneslandets gränser. Helt säkert skulle den stora massan af befolkningen få en varmare kärlek till sitt land, om det visade sig, att man med allvar ville göra något för att bereda dem, som vilja arbeta sig till en sjelfständig ställning, tillfälle dertill här hemma. De skulle då icke såsom nu, uttröttade i fruktlös kamp med inrotade fördomar om hvad som skall göras och underlätas, hängifva sig åt en dådlös uppfattning

om att »det är bättre att sofva sig fattig än att arbeta sig fattig». Orsaken till förenämnda beklagliga förhållande, att icke redan för länge sedan en utvandring från landets södra till dess norra delar egt rum, utan att denna i stället tagit vägen till Amerika, är att söka i en olämplig lagstiftning. Om nybyggesväsendet i Norrland yttrar en dermed förtrogen man i månadsskriften »Norrlands framtid» november 1876: Det har genom bristfälliga författningar varit en olycka från början till slut och tillfogat landets odling oberäkneliga förluster; och detta af två orsaker: dels därför att man ej gjort sig reda för, hur dessa bygder äro beskaffade, dels därför att man underlätit att bestämma betryggande kontroller. Det var utan tvifvel en mycket lofvärd och berömvärd tanke att förskaffa dessa aflägsna trakter en befolkning, men man förbisåg dervid hufvudsak för bisak, och därför lyckades man ej.

De hufvudnäringar, på hvilkas rätta upparbetande Norrbottens framtida väl skall komma att blifva beroende, äro sålunda skogshushållningen, jernhandteringen och ladugårdsskötseln. Skogshushållningen säges visserligen hafva mycket förbättrats, men torde dock utan tvifvel vara mäktig en betydligt högre utveckling. För jernhandteringsens bedrivande finnas de tre väsentligaste vilkoren: jernmalm, träkol och vattenkraft, och ladugårdsskötseln, hvilken utgör ett vilkor för uppodlingen af de stora odlingsmarkerna, är alldeles naturlig för denna del af landet. Det första vilkoret för ett framgångsrikt bedrivande af alla dessa näringar är likväl ett utveckladt kommunikationsväsende. En beqväm trafik är lika mycket näringslifvets generator som dess regulator och utgör sålunda en måttstock på dettas lifaktighet. Trafiklederna på det norrländska vattensystemet äro, sådant oaktadt, alldeles vanvårdade. Med all sannolikhet skulle dock trafiken inuti landet redan nu kunna blifva rätt liflig, att döma efter den mängd mindre ångbåtar, som upprätthålla samfärdseln mellan Norrlands sjöstäder och närmaste landsbygd, och hvilka af orternas befolkning flitigt begagnas. Genom öppnandet af kommunikationsleder och deras ställande i förbindelse med norra stambanan, skulle denna bana kunna blifva en hufvudpulsåder för fyra riken, hvilka hvart för sig sakna många produkter, som de andra rikena hafva öfverflöd på: Rysslands spanmål, Finlands ladugårdsprodukter, Norges fiskvaror och Sveriges malmtillgångar.

I alla tider har ett lands uppodling och kultur ansetts böra utgöra föremål för verkliga statsmäns oafåtliga omsorg. Det är också genom

sin verksamhet i denna riktning, som våra stora Vasakonungar lefva i tacksam hågkomst hos svenska folket. Det materiella välståndet är visserligen icke kulturens yttersta mål, men det är likväl dess första vilkor. Det är välståndet, som möjliggör framåtskridandet, och det är derur, som nationerna hemta sin styrka lika mycket som ur landets områdestorlek och befolkningens talrikhet. »Andra nationer kunna ej öka sitt område utan genom eröfringar; Sverige kan deremot öka det genom att spränga bort några klippor och gräfva några afloppsdiken», säger C. A. Agardh i sin statsekonomiska statistik öfver Sverige. Visserligen är hvarken det ena eller andra någon småsak, då det gäller att göra det på hundradetals kvadratmil, men på teknikens nuvarande ståndpunkt reducerar sig dock detta till endast en penningfråga. Penningar skulle dertill ej heller fattas, endast vi ville göra besparingar i den stora och kostsamma apparat, som vi anse vara nödig att oförändrad vidmagthålla för att tillvarataga intressen, hvilka för landets befolkning i sin helhet äro af mycket mindre vikt än beredandet af utvägar till utkomst. Med tanken fäst på allt det myckna, som i sistnämnda hänseende behöfver göras, är det icke utan missmod, som man ser folkrepresentationen, tryckt af bekymmer för landets ökade skuldbörda, endast motvilligt anslå de medel, hvilka äro behöfliga för fullbordandet af en så vigtig kommunikationsled som norra stambanan. Fullbordad skulle genom densamma kunna beredas den landets ungdom, som nu i brist på arbetstillfällen måste emigrera, en oberäknelig arbetstillgång, som utan tvifvel skulle med begärlighet omfattas, om tillika de norrländska odlingsmarkerna upplättes för kultur på ändamålsenliga vilkor. Men man är obenägen att göra det ena som det andra, derföre att allt skall göras med lånta pengar. Och likväl använder man samtidigt skattebidrag på icke mindre belopp än 11 millioner kronor för att på en tid af fem år (1881—1886) instoppa i fonder, afsedda att i framtiden pensionera statstjenare. Icke kan detta hemta sin förklaring deraf, att desse i afseende på utkomst och annat varit i sin krafts dagar sämre lottade än samhällets inbyggare i öfrigt. I jämförelse med det stora flertalet af den befolkningens del, som med dem är jemnbördig i duglighet, torde förhållandet snarare vara motsatt, och ändock få alla andra samhällsklasser sjelfva draga försorg om sin ålderdom. Nej, »det är icke kapitaler som felas», säger nyss återopade fosterlandsvän, »dessa äro i sjelfva verket lättare att anskaffa, än att hos nationen väcka den öfvertygelsen, att genomförandet af dessa företag utgör dess framtid, och att det är i denna riktning, alla dess krafter böra användas». Norrlands upplåtande till odling och tidsenlig kultur är sålunda en nationalangelägenhet af största

betydelse, och torde sålunda vara förtjent af Riksdagens synnerliga uppmärksamhet. Griper man med allvar itu med denna angelägenhet, skola deraf icke kunna uppstå annat än lyckosamma följder. En sådan åtgärd från Riksdagens sida skall ingifva landets talrika kroppsarbetande befolkning mod och förtröstan till framtiden, öka rikets befolkning, höja dess välstånd och dermed dess försvarskraft mot yttre fiender, samt sist men icke minst gifva nationalkarakteren en väl behöflig lyftning, hvilken stora nationella företag alltid medförer.

Under intryck af denna uppfattning, och dertill närmast föranledd af önskan att afvärja faran af att det stora jernvägsföretaget i Norrbottens län skall komma att utveckla sig till ett för landet förderfbringande monopol, är det, som jag nu går att föreslå en utredning af alla de förhållanden, om hvilka Riksdagen måste ega kännedom, för att på lämpligt sätt och med tjenliga medel kunna befrämja uppkomsten och en tidsenlig utveckling af ett näringslif i landets nordligaste del. För att bespara det utskott, till hvilket min motion kommer att hänvisas, någon del af det arbete, som kan blifva förenadt med att pröfva motionen, tillåter jag mig bifoga några sifferuppgifter rörande vår jernhandtering och jernproduktionen i allmänhet, hvilka det måhända kan vara af vigt att känna.

Under återopande af hvad i det föregående blifvit anfördt, får jag sålunda hemställa,

att Riksdagen behagade i skrifvelse till Kongl. Maj:t anhålla, det täcktes Kongl. Maj:t genom sakkunnige män låta ur rättslig och ekonomisk synpunkt utreda eganderätts- och naturförhållandena samt näringsvilkoren i Norrbottens län genom undersökning på ort och ställe, i den mån detta befinnes nödigt; och derefter till Kongl. Maj:t inkomma med förslag till upparbetande af de för Norrbottens län naturliga näringskällorna, äfvensom till de lagstiftnings- och förvaltningsåtgärder, som må kunna befinnas lämpliga att vidtaga, för att i förbemälda län åvägabringa ett lifskraftigt näringslif, ej blott till gagn för ortens befolkning, utan äfven till nytta för riket i sin helhet.

Om remiss till tillfälligt utskott anhålles.

L. O. Smith.

Bilaga

till den i Första Kammaren väckta motionen n:o 52.

Sveriges jernmalmsbrytning utgjorde i medeltal per år.

	Arbetade grufvor.	Cent:r jernmalm uppfordrade.	Cent:r jernmalm utförda.
1860—64	547	10,190,212	36,422
1865—69	564	12,192,942	296,201
1870—74	754	17,562,710	436,694
1875—79	638	17,142,961	379,743
1880—84	614	20,095,582	686,669
1885	753	20,494,489	607,456
1886	726	20,409,975	453,835
1887	655	21,224,753	985,563

Af malmutförseln 1880—84 gick 70 proc. till Finland, till hvilket land 1885 utfördes 493,000 cent:r och 1886 448,000 cent:r.

Sveriges tackjernstillverkning i medeltal per år.

	Begagnade masugnar.	Tackjernstillverk- ningen i cent:r.	Utförselöfverskott af tackjern i cent:r.
1860—64	224	4,622,998	200,292
1865—69	213	5,954,687	353,001
1870—74	213	7,584,879	982,334
1875—79	201	8,267,840	402,603
1880—84	189	9,823,468	871,077
1885	179	10,933,030	601,055
1886	164	10,408,889	838,140
1887	164	10,742,205	—

Produktionen af jernmalm.

	År.	Tons jernmalm.	Värde i mill. tyska riksm.	Pris per ton i mark.
Storbritannien	1884	16,138,000	89,264	5,5
Tyskland	»	9,006,000	37,543	4,0
Nordamerikas Förenta Stater	»	8,200,000	92,455	11,2
Spanien	»	4,526,000	10,160	2,2
Frankrike	1881	3,032,000	12,148	4,0
Ryssland	1882	1,078,000	—	—
Österrike	1884	974,000	4,450	4,5
Ungarn	1879	320,500	1,932	6,0
Sverige	1887	884,000	—	—
Italien	1880	290,900	2,501	8,0
Belgien	1881	224,000	1,453	6,4
Andra länder	—	—	—	—
		Summa	47,203,331	

Ur Uebersichten der Weltwirthschaft af Neumann-Spallart, Stuttgart 1887, äro följande siffror om tackjernstillverkningen och jernförbrukningen i verlden hemtade.

Tackjernstillverkning i 1,000 meter tons.

	1870.	1875.	1880.	1885.		
Storbritannien	6,059	6,467	7,873	7,534		
Nordamerikas Förenta Stater	1,900	2,141	3,897	4,109		
Tyskland	1,390	2,029	2,729	3,653		
Frankrike	1,178	1,416	1,733	1,629		
Belgien	565	540	608	713		
Österrike-Ungarn	403	463	445	714		
Ryssland	360	427	448	482		
Sverige	300	351	407	466		
Andra länder	150	179	235	280		
		Summa	12,305	14,013	18,375	19,580

Jernförbrukning i millioner tons.

	1880.	1881.	1882.	1883.	1884.	1880—84.
Storbritannien	4,19	4,40	4,37	4,47	3,94	4,275
Nordamerikas Förenta Stater	4,05	5,06	5,04	4,91	4,30	4,674
Tyskland	2,66	2,84	3,41	3,42	3,58	3,182
Frankrike	1,85	2,17	2,40	2,40	2,00	2,164
Belgien.....	0,50	0,46	0,48	0,65	0,57	0,532
Österrike-Ungarn	0,48	0,65	0,77	0,92	0,91	0,746

Fördelad på befolkningen, kommer per individ i Storbritannien 121 kg., i Belgien 94, i Nordamerikas Förenta Stater 88, i Sverige 85, i Tyskland 70, i Frankrike 58, i Österrike-Ungarn 20.

Utförsel af jernmalm från Spanien.

	Tonneaux.	Pesetas i millioner.	Deraf från Bilbao.	Värde i pund sterling.
1879	1,061,867	15,928	1,060,860	—
1880	2,822,000	42,402	2,390,732	—
1881	3,122,462	46,837	2,550,549	—
1882	4,025,234	60,379	3,692,542	2,954,034
1883	4,225,827	38,032	3,378,234	2,026,940
1884	3,967,607	35,708	3,155,432	1,972,145
1885	3,796,944	32,274	3,295,982	1,977,589
1886	4,279,553	36,359	3,160,047	1,973,065

Englands införsel af jernmalm.

			Deraf från Spanien.
1879	1,085,045 tons	1,050 mill. p. St.	1,007,617 tons
1880	2,632,601 »	2,790 »	2,278,962 »
1881	2,450,698 »	2,349 »	2,227,486 »
1882	3,284,946 »	3,063 »	3,072,955 »
1883	3,191,073 »	2,750 »	2,958,760 »
1884	2,730,829 »	2,114 »	2,568,088 »
1885	2,822,598 »	1,957 »	2,533,939 »
1886	2,878,469 »	1,895 »	2,646,089 »
1887	3,765,788 »	2,548 »	3,597,202 »

Englands införda jernmalm.

Från	År 1883.		År 1887.	
Norge.....	5,347 tons	3,857 p. St.	2,485 tons	3,123 p. St.
Frankrike	3,469 »	3,514 »	3,998 »	3,381 »
Portugal	7,660 »	9,791 »	———— »	———— »
Spanien.....	2,958,760 »	2,496,783 »	3,597,202 »	2,342,144 »
Italien	51,676 »	55,535 »	36,930 »	25,921 »
Grekland.....	21,497 »	22,887 »	40,781 »	31,270 »
Turkiet.....	5,454 »	26,795 »	16,402 »	70,113 »
Algeriet	131,264 »	110,423 »	57,336 »	36,632 »
Australien	2,886 »	16,328 »	———— »	———— »
Britiska Nord- amerika	653 »	1,471 »	———— »	———— »
Ryssland.....	———— »	———— »	7,861 »	29,239 »
Andra länder ...	2,407 »	3,486 »	1,564 »	1,805 »
Summa	3,191,073 tons	2,750,870 p. St.	3,764,559 tons	2,543,628 p. St.

Englands tackjernstillverkning uppgick till:

			Pris på jernmalm i England per ton
1870	5,963,515 tons	14,908 mill. p. St.	————
1875	6,365,462 »	15,646 »	————
1880	7,749,233 »	19,373 »	21,20 sh.
1881	8,144,449 »	20,361 »	19,17 »
1882	8,586,680 »	24,043 »	18,65 »
1883	8,529,300 »	22,176 »	17,24 »
1884	7,811,727 »	18,943 »	15,49 »
1885	7,415,469 »	17,303 »	13,87 »
1886	7,009,754 »	15,889 »	13,16 »
1887	7,559,518 »	17,765 »	13,53 »

Bilbao malmlager befinna sig i och omkring Somorroströdalerna på venstra sidan af floden Nervivas. Malmen utgöres af hœmatis, en mörkröd »Rubio», som håller 56 % jernhalt, en brunröd »Campanil», som håller 53 à 56 %. Från grufvorna gå 4 banor ned till hamnen. En kedjebana är 2 kilometer lång. Priset på malmen har varit f. o. b. i Bilbao:

	»Campanil».	»Rubio».
1882 januari	7 sh. 6 d. à 8 sh.	—
1883 april	6 sh. 9 d.	7 sh. à 7 sh. 3 d.
1884 december	6 sh. 3 d.	6 sh.
1885 juli	6 sh. 3 d.	6 sh.
1886 januari	6 sh. 8 d. à 6 sh. 10 d.	6 sh. 2 d. à 6 sh. 3 d.
1887 januari	7 sh. 6 d. à 7 sh. 9 d.	7 sh. 3 d. à 7 sh. 6 d.

Af Bilbaomalmen exporterades till olika länder:

	år 1878.	år 1886.
England	70,0 %	57,00 %
Skotland	3,9 »	11,02 »
Holland	8,5 »	16,60 »
Tyskland	— »	0,43 »
Belgien	4,9 »	3,11 »
Frankrike	12,4 »	10,52 »
Andra länder	0,3 »	1,34 »

Skeppsfarten från Bilbao uppgick till

	Antal.	Tons i mill.	Deraf engelska fartyg		Deraf spanska fartyg	
			Antal.	Tons i mill.	Antal.	Tons i mill.
1882	5,235	3,152	2,924	2,469	1,381	0,254
1883	4,208	2,595	2,014	1,920	1,392	0,311
1884	3,074	2,512	1,665	1,793	1,365	0,293
1885	4,103	2,509	1,695	1,762	1,096	0,294
1886	3,577	2,585	1,709	1,882	1,261	0,316

Frakten från Bilbao har per ton utgjort:

	1884.	1885.	1886.
till Cardiff	5 sh. à 5 sh. 3 d.	4 sh. 3 d. à 4 sh. 9 d.	4 sh. à 3 sh. 9 d.
» Newcastle	5 sh. à 5 sh. 6 d.	5 sh. 6 d. à 5 sh. 9 d.	4 sh. 6 d. à 5 sh.
» Antwerpen	7 sh. à 7 sh. 3 d.	6 sh. 6 d. à 7 sh.	6 sh. 6 d. à 6 sh. 3 d.

Sedan 1882 hafva vid grufvorna blifvit anlagda 3 jernverk med tillsammans 11 masugnar, vid hvilka 1885 inalles producerades 150,000 tons råjern inclusive Bessemer.